

כדן קטן-פרחים *Muscari parviflorum* גאופיט ים- תיכוני הפורח בסתיו (אוקטובר 2020)

ערגה אלוני

כדן קטן-פרחים (משפחת האספרגיים) הוא גיאופיט ים תיכוני נמוך שהשתייך למשפחת השושניים שהייתה בעבר משפחה גדולה מורכבת ומסועפת. שיטות מיון חדשות באמצעות ביולוגיה מולקולרית- המבוססות על עקרונות פילוגנטיים, פרקה את השושניים והפרידה אותה למספר סדרות (APG-The Angiosperm Phylogeny Group), ביניהן סדרת האספרגים (Asperagalaceae). הסדרה כוללת בתוכה את משפחת האספרגיים (Asparagalaceae), תת משפחה Scilloides ובה הסוגים: **אספרג, בן-חצב, בצלציה, זמזומית, חצב, יקינטון, יקינטונית, כדן, כתריים, מצילות, נץ-חלב, ועצבונית**, שהם חד פסיגיים עשבוניים רב-שנתיים (רובם גיאופיטים בעלי בצל או פקעת או קנה שורש בקרקע). הם מאופיינים בשושנת עלים בבסיס הגבעול, עורקי העלים מקבילים, עטיף הפרח בצבע אחיד, והזרע בן פסיג אחד. משפחת השושניים, נותרה משפחה קטנה עם מעט סוגים.

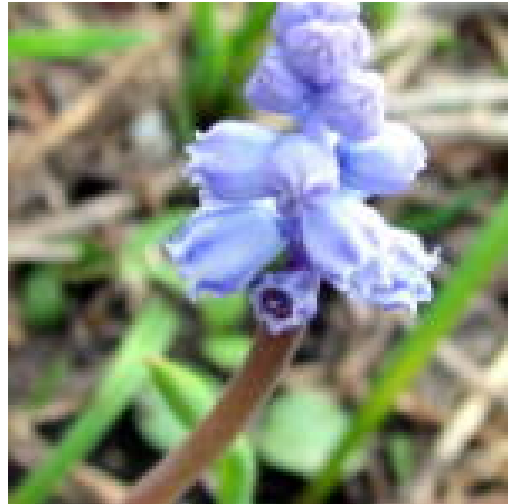
כדן קטן-פרחים הוא צמח נמוך בעל בצל המצוי קרוב לפני הקרקע. הבצל עטוף גלדים יבשים מחוספסים העוטפים את בסיס העלים. מראש הבצל מתפתחים מספר עלים צרים באורך עד 15 ס"מ. בבסיס עוגת הבצל מתפתחים שורשים בהירים שאינם נימיים. אחדים מהם הם שורשים מתכווצים בעלי צורה מקומטת (פאהן 1987), מושכים את הבצל מטה ועוזרים לו להימצא בעומק מתאים. תפקידם הנוסף למשוך אופקית לצדדים את הבצלולים הנוצרים בבסיסי גלדים שהתרוקנו ולהתרחק מצמח האם (Galil, 1983 : גליל, 1984).

מימין: בצל עלים ושורשים. באמצע: מימין שורש מתכווץ השונה מיתר השרשים. משמאל צמחים צפופים שהתרבו מבצלצולים. צילמה ערגה אלוני ©

הפרחים דו מיניים מסודרים בראש גבעול בתפרחת שהיא אשכול. הגבעול גלילי חסר עלים ארכו 5-15 ס"מ, נושא 5-20 פרחים קטנים ללא פרחים עקרים (כפי שיש למין כדן סגול). הם מחוברים לגבעול באמצעות עוקץ קצר ובבסיסו חפים זעירים (פינברון-דותן. דנין. 1991). אורך פרח פחות מ-1 ס"מ, צבעו תכלת עם פס אורך כחול בגב הכותרת. העטיף מאוחה, צורתו דמוית כד המאפיינת את הפרח. צורת הכד המיוחדת, נוצרה הודות לכותרת המאוחה והנפוחה המוצרת בצורה ברורה ומסתיימת ב-6 שיניים. כל שן מחודדות והקצה שלה גלול אחורנית. אבקנים 6 הזירים קבועים בצינור העטיף המאבק צנוע. עמוד העלי ממוקם בין האבקנים, בעל צלקת כדורית גבוה במעט מהאבקנים, האבקנים והעלי אינם בולטים החוצה מלוע הפרח. השחלה עילית בת 3 מגורות. הפרחים מכילים צוף (שמידע, 2005), מואבקים ע"י חרקים זבובים ודבורים. הפרי הלקט בן 3 מגורות המכיל 6 זרעים מקומטים. עם הבשלתם צבעם משתנה לשחור. הצמח פורח בסתיו מספטמבר עד נובמבר.

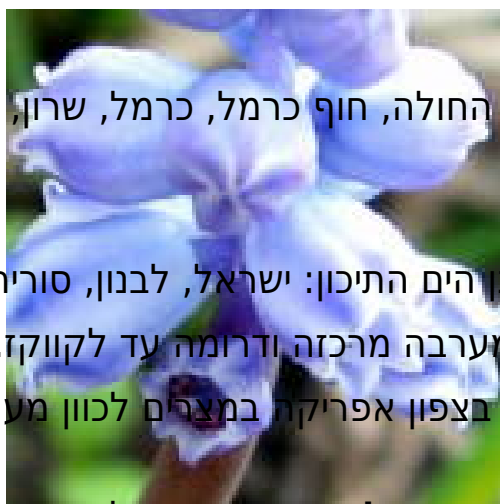

מימין: תפוחית כדן קטן -פרחים נישאים על גבעול. משמאל: הפרח דמוי כדן ובו אברי המין. צילום ערגה אלוני ©

כדן קטן-פרחים מתרבה ברבייה מינית וברבייה וגטיבית. הבצלים המתרבים וגטיבית אינם פורחים בשנה בה הם מייצרים בצלצולים (גליל 1984). הם יוצרים בחיק בסיסי הגלדים- (שהם עלים אוגרי מזון תת קרקעיים), ניצנים המנצלים את מלאי המזון מהגדל כדי ליצור בצלצולים צעירים. כאשר הבצל האם מתפרק, מגדלים הבצלצולים שורשים מתכווצים אופקיים המושכים אותם למרחק מצמח האם (אלון 1983). בדרך זו נוצר ריכוז של פרטים רבים בשטח מצומצם. הבצלצולים הצעירים הם העתקים של צמח האם, בעוד שהנבטים המתפתחים מזרעים נושאים מטען גנטי של שני הורים.

הצמח גדל בארץ בתפוצה מקוטעת בחבל הים-תיכוני הנמוך, על קרקעות שונים: קרקעות חוליות, על כורכר, נארי, בזלת, במדרונות גירניים, ועל טרה רוסה. מצוי גם בקרקעות מעובדות (שמידע 2005).

גדל בגליל העליון והתחתון, בחוף גליל, בבקעת החולה, חוף כרמל, כרמל, שרון, פלשת, שומרון, שפלה, ובהר יהודה- נדיר.

מקורו של הסוג **כדן** הוא בעולם הישן: מצוי באגן הים התיכון: ישראל, לבנון, סוריה, קפריסין, כרתים רודוס. בטורקיה (שבאסיה), במערבה מרכז ודרומה עד לקווקז. במרכז ודרום אירופה בארצות השוכנות לחופי ים תיכון, בצפון אפריקה במצרים לכוון מערב,

בארץ גדלים שלושה מיני כדן: **כ. קטן-פרחים**, **כדן סגול וכדן נאה**. בעולם מצויים כמה עשרות מיני כדן אחדים מהם טופחו והוכלאו למינים המגודלים בתרבות בגינות נוי וכצמחים המגודלים בעציצים.

ספרות:

דנין א 1983 (עורך אלון ע.) החי והצומח של א"י, אנציקלופדיה שימושית מאוירת. הוצאת משרד הבטחון, והחברה להגנת הטבע. כרך 11 עמ' 219.

גליל י 1984 מחיי הגיאופיטים באדמות הקלות אשר במישור החוף. רתם 13. עמ' 69-79.

פאהן א 1987 אנטומיה של הצמח. הוצאת הקיבוץ המאוחד. עמ' 339-341.

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

שמידע א 2005 צמחי ישראל, המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה.

Angiosperm Phylogeny Group 2009 An update of the *Angiosperm Phylogeny Group* classification for the orders and families of flowering plants: APG III (PDF). Botanical Journal of the Linnean Society 161 (2): 105-121.

Davis PH (ed.) 1984 Flora of Turkey and the East Aegean Islands 8: 1-632. Edinburgh University Press, Edinburgh.

Galil J 1983 Vegetative dispersal of *Muscari parviflorum* Dest. Israel Jou. of Bot. Vol. 32. p. 221-230.

Wild plant of Malta: www.maltawildplants.com

כל הזכויות שמורות ל"לכלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2020 כדן קטן-פרחים *Muscari parviflorum* גאופיט ים-תיכוני הפורח בסתיו(אוקטובר 2020). פורחי החודש, כתב-עת "לכלנית", מספר 7.
<https://www.kalanit.org.il/muscari-parviflorum-10-2020>

=====